

УДК 373.5.036:78

Віра Шумська, викладач фортепіано Луцького педагогічно коледжу

ТЕХНОЛОГІЯ МЕТОДУ ІНТОНАЦІЙНО-СТИЛЬОВОГО РОЗУМІННЯ МУЗИКИ УЧНЯМИ В ШКОЛІ

У статті досліджено проблему формування інтонаційно-стильового розуміння музики, розвиток якого є необхідним для продуктивної музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музики. Ґрунтуючись на теоретичному дослідженні інтонаційно-стильового усвідомлення музики, конкретизовано зміст поняття “технологія методу інтонаційно-стильового розуміння музики”, визначено його структурні компоненти, розроблено систему критеріїв і показників, виявлено педагогічні умови, що забезпечують ефективність їх формування у студентів музичних факультетів.

Ключові слова: музична інтонація, музичний стиль, музичний образ, усвідомлення музики, стильові особливості, музичні асоціації.

Лит. 6.

Vera Shumska

TECHNOLOGY OF METHOD OF INTONATION-STYLISH UNDERSTANDING OF MUSIC STUDENTS IS AT SCHOOL

The of problem of forming of the intonation – stylish understanding of music, development of which is a necessity for productive musically pedagogical activity of future music masters, is investigational in the article. Based of on theoretical research of intonation – stylish realization of music, maintenance of concept “technology of method of the intonation – stylish understanding of music” is specified, certainly him of structural components, the system of criteria and indexes is worked out, pedagogical terms which provide efficiency of their forming for the students of musical faculties are educed.

Key words: musical intonation, musical style, musical character, realization of music, stylish features, musical associations.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність формування інтонаційно-стильового розуміння музики зумовлена значущістю культурологічних, зокрема стильових засад у процесі пізнання музичних явищ. Продуктивність осягнення творів музичного мистецтва має забезпечити цілеспрямоване використання художньо-когнітивного потенціалу стильового підходу в навчальному процесі.

В музично-педагогічній концепції Д.Б. Кабалевського слуховий досвід дітей інтерпретується як єдність інтуїтивного і свідомого сприйняття музики і в такій якості стає логічною передумовою її інтонаційного слухання. За думкою А. Шенберга, в безсвідомому сховано скарб накопиченого знання, а це говорить про важливість інтуїції як способу пізнання художнього образу.

Ознакою цілісності і органічності музичного твору Б.В. Асаф'єв вважав об'єднання “трьох інтонаційних незмінностей: показового інтонаційного змісту епохи і народу, які породили даний твір; “власного почерку” – невідмінностей інтонацій властивих музиці саме цього композитора ... і сталості груп інтонацій, які виникають із задуму, ідеї, програми, сюжету, психологічного тону і т.п.” [1, 141].

Щоб високохудожні твори стали надбанням

учнів, вони повинні бути невід'ємною частиною їх музично-слухового досвіду, їх “музичного побуту”. Необхідно віднайти методи, засоби особистого осмислення інтонаційно-часової природи музики, закласти відповідні інтонаційні зерна, які стануть “пам'ятними миттєвостями музики”, повз які в подальшому не зможуть пройти а ні підліток, а ні юнак, а ні дорослий.

Метод інтонаційно-стильового усвідомлення музики сприяє становленню “допитливого слуху”, розвиток якого допомагає знаходити опори для базування музично-слухових вражень дитини. Дитина – найвимогливіший слухач і виконавець. Вона чекає від музики, перш за все, правди й достовірності в межах того розуміння життя, яке їй доступне за віком. Основною відмінною рисою дітей є дивовижна безпосередність сприйняття, миттєва реакція на добре й погане. Така гострота реакції пов'язана із предметністю, конкретністю дитячого мислення, яке уникає нюансів і надмірної деталізації. Дитина шукає в музиці яскраві й динамічні образи, сильні враження. Дітям подобається сюжетна розповідь, предметний опис подій та образів людей, яскрава жанрова характерність.

Використання методу інтонаційно-стильового розуміння музики починається з цілеспрямованого відбору учителем художніх творів в єдності інтонаційно-образних співставлень різноманітних

ТЕХНОЛОГІЯ МЕТОДУ ІНТОНАЦІЙНО-СТИЛЬОВОГО РОЗУМІННЯ МУЗИКИ УЧНЯМИ В ШКОЛІ

епохальних, національних і індивідуальних стилів. Українська фортепіанна література сформулювала певний стереотип музики для дітей. Це невеликі за обсягом твори з яскраво вираженим образним змістом (часто з конкретною програмною назвою), розраховані на сприйняття й розуміння дитини з огляду на її ментальні та фізіологічні можливості; це твори, що сприяють зацікавленості дитини музикою, вираженню її власних відчуттів та переживань у виконавській інтерпретації, які в простій і доступній формі розширюють світогляд дитини, збагачують її внутрішній світ. Відповідно, стереотип вимагає дотримання певних нормативів – це лаконічність форми, жанрова визначеність, доступність піаністичної фактури, образно-асоціативний характер музики, розв'язання конкретних технічних завдань.

Пізнання загальних, музично-естетичних закономірностей, які узагальнені в тематизмі програми (наприклад, “Музична мова”, “Інтонація”, “Розвиток музики”, “Музичний образ”, “Музична драматургія” та ін.) витікає із сприйняття-розуміння конкретних музичних творів. Кожне з них – оригінальне і неповторне. Чим яскравіше для дітей буде висвітлена індивідуально-стильова своєрідність музики, тим активніше у них можна виховати почуття музики, почуття стилю, сформувати власний стиль мислення.

Особливість сприйняття музики дитиною полягає в тому, щоб у поєднанні звуків різної висоти, тривалості, сили, тембру вона почула красу співзвучностей, їх виразність, цілісні художні образи, що здатні викликати у неї відповідні настрої, почуття й думки. Таким чином, музика заставляє переживати, відчувати й осмислити те, про що вона розповідає. Для “розуміння” музики композитори послуговуються кліше, котрі дають дитині певну асоціативну інформацію. Так, мажорні тональності “малюють” в уяві дитини світлі, радісні, жартівливі образи, мінорні – викликають почуття смутку, жалю, тривоги і т.п.

“Стиль є чинник, що об'єднує в акті творення мету і засоби виразності”, “ідею-концепцію і прийоми майстерності” [2]. Саме стиль зумовлює характер або основні риси, за якими можна відрізнити почерк одного композитора від іншого чи твір одного історичного періоду від другого. Важливо направити увагу дітей на своєрідність почерку кожного композитора. Ніщо так не розвиває тонкість слуху, як увага до деталей. Діти, вслухуючись в деталі викладу, усвідомлюють музичний текст як єдність змісту і звукового його оформлення.

Наскільки інтонаційне життя художнього твору унікальне, настільки своєрідний і шлях його

пізнання. Для сприйняття і оцінки музичного твору надзвичайно важливе розуміння стилів як “звичаїв”, на яких, подібно до словесної мови, тримається музична мова. Це ті самі “тонячейки”, “улюблені музичні речення”, які опиняючись на слуху в більшості, включаються в інтонаційний словник епохи. Цей “усний музично-інтонаційний словник” починає жити як такий, що інтонується кожною дитиною (вголос або про себе) різноманітними “фрагментами” музики. Музичні інтонації, що “лежать на слуху”, “говорять” дитині, стають орієнтиром при слуханні нових музичних творів [3].

Багато важить для мобілізації слухової активності дітей момент несподіванки. Учні переживають свого роду катарсис, який стає рушійною силою в досягненні єдності емоційного і логічного, в розвитку інтонаційно-слухового досвіду. “Оформлення речей невидимих і небачених” Б.В. Асаф'єв називав істинною творчістю. В цьому плані цілком можливе і доцільне звернення до музики, зміст якої глибший і багатший за життєвий досвід дитини.

У традиціях вітчизняного музичного виховання за основу аналізу прийнято брати живу практику виконання, а не теоретичні абстрактні роздуми. Із суми знань не складатися розуміння художнього твору. “Почути – це вже зрозуміти. А слухати, не почувши, і потім “аналізувати” з приводу музики, – цього нікому не заборониш, але тоді інтонаційний аналіз ні при чому” (Б.В. Асаф'єв) [3, 170].

Технологія методу інтонаційно-стильового розуміння музики полягає в послідовності спільних дій учителя і учня при знайомстві з тим або іншим музичним твором:

- постановка питання-завдання учителем (за словами Ш. Амонашвілі, питання – “клітинка педагогічної майстерності”);

- прослуховування одного або декількох творів в їх порівнянні (можливо 2 – 3 фрагментів, музичних тем, їх зерна-інтонації). При цьому спосіб інтонації (вокалізація, пластичне інтонування та ін.) визначається особливостями самого музичного твору, виявленням його витоків, “інтонаційного складу” (“мелосного”, моторного, музично-мовного та ін.);

- інтуїтивно-образне визначення стилю в найзагальнішому плані (старовинна або сучасна музика, національна приналежність, народна, чи музика, що належить перу композитора) з тим, щоб точніше, рельєфніше втілити у своєму виконанні музичний образ твору;

- повторне звучання (виконання, слухання) музики;

ТЕХНОЛОГІЯ МЕТОДУ ІНТОНАЦІЙНО-СТИЛЬОВОГО РОЗУМІННЯ МУЗИКИ УЧНЯМИ В ШКОЛІ

- порівняння музичних образів в цілому, що їх ріднить, зближає, що відрізняє;

- виявлення музично-мовних особливостей, що дозволяють відчувати своєрідність художнього образу, жанру твору і в той же час стильову індивідуальність музичної мови композитора;

- повторне слухання або виконання, залежно від жанру твору і наступних завдань, які будуть поставлені перед учнями.

Застосування інтонаційно-стильового методу стає імпульсом для розвитку з перших років навчання в школі інтересу до світу музичної класики, для самоосвіти, самовиховання учнів, оскільки в основі його – позитивний момент – присутність конкретного, достовірного досвіду.

Принципова установка на єдність, тісний взаємозв'язок діяльності композитора-виконавця-слухача орієнтує на таке спілкування з дітьми, яке будується на повазі до них, довірі до їх сил, можливостей, здібностей, знаннях, що вже мають, в опорі на їх життєво-музичний, інтонаційний, в широкому значенні слова, досвід. За цим стоїть переконаність учителя в тому, що кожна дитина володіє внутрішнім слухом, здатна чути музику в середині себе. А це надзвичайно важливо як в специфічно-музичному, освітньому, так і в широко-виховному, загальнолюдському відношенні.

Накопичення живого слухового досвіду розглядається як перший етап процесу пізнання музики. В результаті накопичений досвід дає цілком достатню основу для того, щоб підвести учнів до відчуття стилю того або іншого композитора, виробити в них здатність визначати автора по новій музиці, яку вони ще не чули.

Висновки. Головне завдання учителя музики в школі полягає в тому, щоб в учнів розвивався

“допитливий”, ініціативний слух, особливе інтонаційне почуття музики, що виражаються в прагненні ставити питання, в бажанні багаторазово звертатися до вподобаних творів, самостійно шукати способи розв'язання того або іншого художнього завдання.

Як у різних художників одне і теж явище народжує різні образи, так і у кожного педагога-музиканта є свій власний образ музичного мистецтва. І наскільки художній образ є суб'єктивною картиною об'єктивного світу, настільки і план-програма кожного музичного заняття не може не бути суб'єктивною. Свій образ музичного мистецтва кожен педагог і намагається донести до своїх учнів. Інтонаційно-стильовий підхід є віддзеркаленням індивідуальності педагога-музиканта, його творчого відношення до занять з дітьми і дозволяє підійти до мистецтва, на думку Д.С. Лихачова, як до “бесіди з людьми, з самим з собою, зі своєю совістю і совістю світу, часу” [5, 335].

1. Асаф'єв Б.В. Путеводитель по концертам. – М.: Сов. Композитор, 1978. – 200 с.

2. Асаф'єв Б.В. Избранные труды. Т.1. – М.: Акад. наук СССР, 1952. – 384 с.

3. Асаф'єв Б.В. Музыкальная форма как процесс. – Л.: Музыка, 1971. – 376 с.

4. Кабалевський Д.Б. Про трьох китів та про інші цікаві речі. – К.: Музична Україна, 1973. – 190 с.

5. Лихачев Д.С. Заметки и наблюдения: Из записных книжочек разных лет. – Л.: Сов. писатель, Ленингр. отд-ние, 1989. – 605 с.

6. Психология музыкальной деятельности: Теория и практика / под. ред. Г.М. Цыпина. – М.: Академия, 2003. – 368 с.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2010

І.Я. Франко писав: “Доля переслідувала його в житті, оскільки лиш могла, та вона не зуміла перетворити золото його душі у ржу, ані його любові до людей в ненависть і погорду, а віри в Бога у зневіру і песимізм. Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя. Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори. Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко”.

